

*Бакутін Євген Іванович,
старший викладач кафедри тактичної підготовки
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ПРОБЛЕМАТИКА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблематика прав людини в умовах воєнного стану є багатоаспектна та надзвичайно складна. Особливо значущими є правові механізми та конституційні гарантії у забезпеченні всього комплексу основоположних прав людини. На підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до ст. 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 в Україні введено воєнний стан [1].

Запровадження воєнного стану в Україні, ускладнює гарантування державою прав громадян в умовах об'єктивної необхідності їх часткового обмеження. Адже таке обмеження передбачає законодавче звуження змісту та обсягу прав і свобод людини, а також чинники, що унеможливають або ускладнюють їх реалізацію. Стаття 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» декларує, що воєнний стан як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Цікаве визначення воєнного стану надає Міжнародна поліцейська енциклопедія за редакцією науковця Юрія Римаренка, де зазначено, що воєнний стан може бути визначений як правління місцевих збройних сил у всій країні, назване також «облоговим станом» – коли військове керівництво бере на себе управління і судові функції, а дія цивільних прав припиняється. Воєнний стан і надзвичайний стан часто слугують виправданням для масових порушень прав людини, тому що контроль за діяльністю військових і поліції ускладнений [3, с. 78]. У Конституції України закріплено стандарти правової держави у такій ситуації. Це означає, що: по-перше, обмеження прав людини і громадянина в державі є тимчасовим та мінімально необхідним за характером; по-друге, зберігається певний перелік прав, які не можуть порушуватися у жодному разі; по-третє, остаточне рішення про оголошення воєнного стану ухвалює вищий загальнодержавний представницький орган – Верховна Рада України [4].

Вказані норми Конституції України відповідають нормам Загальної декларації прав людини, якою передбачено, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання та поваги прав і свобод інших, забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [5].

Водночас у ч. 2 ст. 64 Конституції України вказано вичерпний перелік прав і свобод людини та громадянина, обмежувати які, навіть у таких скрутних обставинах, як воєнний стан, забороняється. Відповідно, всі інші конституційні права та свободи людини і громадянина, які не зазначені в цьому переліку та передбачені Конституцією України (зокрема, право особи на свободу пересування, вільний вибір місця проживання; право власності; право на проведення страйків; свобода думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань тощо), можуть бути обмежені у період дії воєнного стану, але тільки в тій мірі, в якій це необхідно для забезпечення оборони країни і безпеки держави, і в тих межах, яких вимагає гострота стану. На виконання ст. 3 указу президента у зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, можуть бути тимчасово обмежені на період воєнного стану. Відповідно до ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Висока Договірна Сторона під час війни може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, і у випадку використання цього права має інформувати Генерального секретаря Ради Європи про вжиті нею заходи. Таке повідомлення здійснюється шляхом написання листа і прикріплення копій правових документів, згідно з якими будуть запроваджуватися надзвичайні заходи.

При цьому слід зазначити, що повідомлення саме по собі не запроваджує надзвичайні заходи, а є лише засобом інформування Ради Європи про можливість їх запровадження відповідно до національного законодавства Високої Договірної Сторони. З урахуванням вищевказаного та відповідно до ст. 15 Конвенції, Раду Європи було поінформовано про запровадження в Україні воєнного стану, норми законодавства, які діють під час цього режиму, заходи, які можуть бути застосовані уповноваженими органами під час дії режиму воєнного стану, а також наведено перелік статей Конвенції та Додатків до неї, від яких, у зв'язку із можливим застосуванням вищевказаних заходів, допускається відповідний відступ [6].

Прийняті у зв'язку з цим заходи з урахуванням міжнародно-правових норм не повинні спричинити яку-небудь дискримінацію окремих осіб чи груп населення винятково за ознакою статі, раси, національності, мови, походження, майнового і посадового положення, місця проживання, відношення до релігії, переконань, приналежності до громадських об'єднань, а також за іншими ознаками. Закріплення переліку прав, які не можуть бути обмежені навіть у час дії воєнного стану, є конституційною гарантією прав людини і громадянина. Так, у разі дії воєнного стану це не може бути підставою для застосування тортур, жорстокого чи принижуючого людську гідність поводження або покарання, для

будь-яких обмежень права на життя, свободу думки, совісті, релігії в розумінні цих прав і свобод. Будь-які спроби використати введення воєнного стану для захоплення влади чи зловживання нею тягнуть за собою визначену законом відповідальність.

В умовах воєнного стану захист прав людини є особливо ускладненим. Конституція України та інші нормативно-правові акти передбачають механізм, що допускає обмеження здійснення окремих прав громадян. Однак, такі обмеження повинні бути обґрунтованими, обмежені часом, використовуватися згідно з принципами демократії та правової держави з метою захисту інтересів суспільства, збереження громадського порядку і безпеки, а також прав і свобод інших громадян.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64/2022 Офіційне інтернет-представництво URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII: станом на 31 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

3. Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / відп. Ред Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій. Київ : Ін Юре, 2003. 1230 с.

4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996, № 30, Ст. 141.

5. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

6. Щодо відступу від зобов'язань за конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод: сайт міністерства юстиції України. <https://minjust.gov.ua/news/ministry/schodo-vidstupu-vid-zobovyazan-za-konventsieyu-pro-zahist-prav-lyudini-i-osnovopolojnih-svobod>

***Бартюк Тетяна Іванівна,**
офіцер відділення продовольчого та речового забезпечення
відділу матеріально-технічного забезпечення
Військового ліцею Державної прикордонної служби України*

ДО ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ЗАКОРДОННИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну дипломатичні представництва України неодноразово піддавалися терористичним атакам. Наприклад, до посольства України в Іспанії надійшов конверт. Під час огляду